

Вячеслав Корнієнко

З ЛИСТУВАННЯ НИКОДИМА КОНДАКОВА З ІВАНОМ ЛУЧИЦЬКИМ

У першому одеському періоді життя Кондакова важливою віхою стала його участь у Розпорядчому комітеті з підготовки VI Археологічного з'їзду в Одесі. Адже підготовка такого широкого наукового форуму об'єктивно сприяла як накопиченню наукового досвіду, так і організаційних навичок вченого, що намагається розкрити у своїй статті А. Шаманаєв¹. Втім, маємо констатувати, що попри загальні відомості про діяльність Кондакова у цій галузі, окремі конкретні питання його участі у підготовці з'їзду, напрями спілкування з колегами лишаються поки що слабоз'ясованими, оскільки значна частина джерел, насамперед, епістолярного жанру, які дозволяють висвітлити ці питання, залишаються неопублікованими². Введення у науковий обіг цих джерел дозволить не лише окреслити коло питань, які доводилось вирішувати Н. Кондакову під час підготовки до Археологічного з'їзду, а й уточнити коло наукових спілкувань вченого. З-поміж таких виділяються чотири листи Кондакова до відомого київського медієвіста, професора Київського університету св. Володимира Івана Васильовича Лучицького (1845–1918), що публікуються нижче.

Вже традиційно, кондаковські “Спогади та думи” ані словом не згадують про знайомство їхнього автора з Лучицьким. Разом з тим, фраза Кондакова у листі від 4 вересня 1883 р. “звернутись до Вас крім офіційностей, по старому знайомству” свідчить, що наукові контакти обох вчених розпочалися задовго до початку підготовки до археологічного з'їзду в Одесі. Та й питання про справи в родині та прохання передати привіт дружині засвідчують близьке знайомство Кондакова з родиною Лучицьких. Припускаю, наукові контакти були започатковані під час участі Кондакова та Лучицького у засіданнях III-го Археологічного з'їзду у Києві³.

¹ А.В. Шаманаєв, *Н.П. Кондаков и VI археологический съезд в Одессе (1884)*, Научные ведомости БелГУ, Серия: История. Политология. Экономика. Информатика 1 (2011) 71–76.

² Виняток становлять тільки листи Н. Кондакова до Д. Яворницького: *Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького*, Вип. 1: Листи вчених до Д.І. Яворницького / Упоряд.: С.В. Абросимова та ін., Дніпропетровськ 1997, с. 260–270. Висловлюю подяку О. Музичку за вказівку на ці опубліковані листи.

³ *Список членов III Археологического съезда с означением места их жительства*, Труды третьего археологического съезда в России, бывшего в Киеве в августе 1874 года, Том I, Киев 1878, с. XI–XII.

Під час підготовки до VI Археологічного з'їзду Іван Лучицький подав до розгляду три питання, одне з яких – “Про Румянцевський опис Малоросії”⁴ примусило Кондакова до активних пошуків шляхів сприяння матеріальному забезпеченню доповіді. Адже Іван Васильович зазначив, що на з'їзді бажано було б мати власне самий “Опис” Рум'янцева. Не маючи достатніх знань у цій темі, Кондаков змушений був залучити до пошуку розпорошеного на той час по різних архівних установах “Опису” Олександра Русова⁵, котрий і з'ясував, що це – багатотомне видання, тому представити його на з'їзді у повному обсязі не виявляється за можливе. З огляду на це, Кондаков звернувся до Лучицького з проханням уточнити, як у цьому випадку слід поступити. Зважаючи на те, що у матеріалах по виставці з'їзду згадки про “Рум'янцевський опис” відсутні, вочевидь, Лучицький відмовився від цієї ідеї. Однак зазначений лист засвідчує, що під час підготовки до з'їзду в Одесі Кондаков займався доволі широким колом питань, у тому числі й організацією музейної експозиції для учасників з'їзду.

Однак питання VI Археологічного з'їзду не полишали Кондакова і після завершення наукового форуму. Адже на плечі Кондакова лягла організація підготовки до друку “Трудів” з'їзду, що засвідчено листом від 16 жовтня 1884 р., у якому Никодим Павлович обговорює питання публікації за заявленими Лучицьким темами рефератів. Втім, як засвідчує зміст “Трудів”, реферати Івана Васильовича з якихось причин надруковані не були.

Отже, наявні листи дозволяють скласти більш чітке уявлення про те, які функції покладались на Кондакова як керівника Розпорядчого комітету з підготовки з'їзду, а також засвідчують його участь в упорядкуванні “Трудів” VI Археологічного з'їзду в Одесі. Окрім цього, вони висвітлюють й історію наукових контактів з українськими колегами, уточнюючи низку фактів з життя визначного візантиніста.

* * *

Листи Никодима Кондакова до Івана Лучицького зберігаються у фонді листування (ф. III) Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. Друкуються мовою оригіналу сучасним правописом.

⁴ *Отчет Распорядительного комитета по устройству VI Археологического съезда в Одессе*, Труды VI Археологического съезда в Одессе (1884 г.), Том 1, Одесса 1886, с. LXVI.

⁵ Про наукові контакти Кондакова з Русовим також довідуємося з листування Н. Кондакова до І. Лучицького.

1. *Н. Кондаков – І. Лучицькому, Одеса – Київ, 4 вересня 1883 р.*

Одеса, 4 сент[ября] 1883.

Многоуважаемый Иван Васильевич!

Позвольте мне обратиться к Вам помимо официальных, по старому знакомству.

На днях Вам выслана будет программа будущего Археологического съезда в Одессе. Вы сами увидите, как мало она содержит в себе вопросов руководящих, общих и крупных.

Я решился, поэтому, в качестве секретаря Комитета, приступить к дополнению, для которого имеется и материал. Но нам очень хотелось бы иметь от Вас вопрос, предложение или сообщение, *desiderata*⁶ – как по той области, какою Вы заняты (а я слышал, что кроме всего другого Вы заняты Малороссиєю).

Было бы очень приятно иметь вопрос исторически связывающий интересы местные, но мне нет надобности Вам и поминать об этом.

Лучше сказать, что мы встретили бы с благодарностью Ваше заявление, а я, в частности, если бы Вы прислали поскорее в письме ко мне.

Понятно, что если бы Вы нашли возможным побудить кого-либо из Ваших знакомых или учеников к тому же, то дар был бы вдвое.

Затем, мне было бы интересно знать, как Вы поживаете, как здоровье Ваше и Вашей супруги, которой попрошу передать наш низкий поклон.

Ваш

Н. Кондаков.

ІР ЦНБВВ, ф. III, од. зб. 15105, арк. 3–3зв., автограф.

2. *Н. Кондаков – І. Лучицькому, Одеса – Київ, 17 січня 1884 р.*

Одеса, 17^е января 1884 года.

Многоуважаемый Иван Васильевич!

Позвольте не только спросить у Вас совета, но и попросить ответить в возможно скором времени.

Вы именно (кажется) в запросах поместили, что желательно было бы иметь на Съезде Румянцевскую опись Малороссии⁷. Так как дело

⁶ Множина латинського *desideratum* ‘бажаний’.

⁷ Генеральна ревізія Гетьманщини (Лівобережної України), проведена 1765–1769 рр. генерал-губернатором графом Петром Олександровичем Румянцевим-Задунайським (1725–1796). Мала фіскальну мету, що передбачала перепис населеності та отримання відомостей про демографічний та економічний стан краю. Було описано понад 3,5 тис. населених пунктів, однак завершити роботу не вдалося через російсько-турецьку війну 1769–1774.

касається приготовлений к съезду, то я считаю себя обязанным употребить всю силу разумения, чтобы исполнить то, что заявлено.

Итак, через г[осподина] Русова⁸ (статистика в Елисаветграде⁹), обязательности которого нет границ, я узнал, где находятся эти части¹⁰. Мы уже отписали губернаторам Полтавскому¹¹, Черниговскому¹², в каз[енные] палаты и разные статистич[еские] комитеты, прося выслать или оригиналы, или опись этой описи.

Вы знаете, что я совершенно не компетентен в этих вещах. Я исключительно доверяюсь запросу и г[осподину] Русову.

Но мне пишет он же, что это громадные тома, что их в одном месте 150 томов¹³ и пр[очее]. Стало быть, перевозка таки обойдется, или ее испугаются.

Что лучше делать?

Не лучше ли послать кого-либо из компетентных лиц с тем, чтобы оно объездило и с помощью начальства сделало бы перепись содержания.

Или же требуется самый оригинал?

Одним словом, прежде чем Комитет решит, не можете ли Вы мне указать, что делать по этому предмету.

Получили ли Вы программу для переделки¹⁴, которую требовали.

Билет выйдет на днях.

Ваш

Н. Кондаков.

ІР ЦНБУВ, ф. III, од. зб. 8071, арк. 1–2, автограф.

⁸ Русов, Олександр Олександрович (1847–1915) – етнограф, фольклорист, земський статистик. У 1882–1892 рр. очолював статистичну роботу у Херсонській та Харківській губерніях. Брав участь у роботі VI Археологічного з'їзду в Одесі: *Список членов III Археологического съезда...*, с. LIX.

Нині – м. Кіровоград, обласний центр України.

¹⁰ На час підготовки з'їзду різні томи Опису розпорошені по архівах губернських міст: Чернігові, Києві та Полтаві. Нині основна частина Рум'янцевського опису зосереджена у Центральному державному історичному архіві України (ф. 57).

¹¹ Янковський, Євген Осипович (1837–1892) – Полтавський губернатор у 1883–1889 рр.

¹² Шаховський, Сергій Володимирович (1852–1894) – виконуючий обов'язки Чернігівського губернатора у 1881–1883 рр., губернатор у 1883–1885 рр.

¹³ Рум'янцевський опис нараховує 969 томів.

¹⁴ Далі знаходиться закреслений знак питання.

3. **Н. Кондаков – І. Лучицькому, Одеса – Київ, 25 лютого 1884 р.**

Одесса, 25 февр[аля] 1884 г.

Многоуважаемый Иван Васильевич!

Обращаюсь к Вам с большою просьбою ответить мне, по возможности, поскорее.

Мы послали отсюда, вот уже две недели, билеты на имя В.Б. Антоновича¹⁵ с просьбою принять на себя раздачу их в Киеве. Мало того, по разным делам я писал ему до Рождества и после и никакого ответа доселе не получал.

Меня не только удивляет это упорное молчание, но, признаюсь, даже смущает. Явно, что-то произошло мне неизвестное. – Я, со своей стороны, хотя решительно недоумеваю, чем бы мы могли вызвать против себя недовольствие почтенного В[ладимира] Б[онифатьевича]¹⁶, желал бы очень знать и вполне точно мотивы этого недовольствия. Более того: ради поднятых дел мне это необходимо.

Попрошу Вас – если знаете, мне отписать; если же нет – узнать и написать откровенно.

Получили ли Вы бумагу с просьбою от Комитета – годится ли?

Ваш

Н. Кондаков.

IP ЦНБУВ, ф. III, од. зб. 15106, арк. 1–1зв., автограф.

4. **Н. Кондаков – І. Лучицькому, Одеса – Київ, 26 жовтня 1884 р.**

26 окт[ября] 1884. Одесса.

Многоуважаемый Иван Васильевич!

Итак, мы будем ожидать присылки в Комитет двух рефератов: “Об архаич[еских] чертах малорус[ского] землевладения”¹⁷ и “О румянцев[ской] описи”¹⁸, как Вы пишете.

Затем, по реферату об общине¹⁹, который, по Вашим словам,

¹⁵ Антонович, Володимир Боніфатійович (1834–1908) – археолог, історик, етнограф, член-кореспондент Петербурзької академії наук (з 1901 р.), професор Київського університету св. Володимира (з 1878 р.).

¹⁶ Антоновича.

¹⁷ Доповідь І. Лучицького “О некоторых архаических чертах малорусского землевладения”: *Отчет Распорядительного комитета...*, с. LXVI.

¹⁸ Доповідь І. Лучицького: “О Румянцевской описи Малороссии”: *Отчет Распорядительного комитета...*, с. LXVI.

¹⁹ Доповідь І. Лучицького: “Сельская община в Малороссии в XVII и XVIII вв.”: *Отчет Распорядительного комитета...*, с. LXV.

может быть и в полном – до 8, 10 лл. – и в сокращенном виде, позвольте мне заявить Вам, прежде заседания Ком[итета], след[ующее]:

уж, конечно, мы будем желать, чтобы реферат был у нас полный, – это разумнее, но я опасуюсь, что мы не удовлетворим Вашего требования – напечатать скоро.

А именно: печатание начнется лишь тогда, когда получатся все ответы (или большинство), т[о] е[сть] еще надо ждать с месяц.

Затем, надо будет решить, печатать ли по порядку программы (“первобытность, языч[ество] и пр[очее]”) или же отдел готовый. И может случиться, во втором случае, что именно Ваш не будет готов. Вероятно, что к Вашему реферату будем приступать лишь к след[ующему] году. Это возможно, не говорю, – что так будет.

Но говорю об этом потому, что Вы хотите представить на премию, след[овательно] скоро, по возможности.

Потому очень прошу Вас взвесить все. Прибавлю только, что для напечатания его отдельно в оттисках, конечно, никакого затруднения не будет, и все сделаем, как желаете. Но вопрос времени – вот в чем дело.

Мы имеем 1600 руб[лей], начнем печатать или сначала по программе, или выпуск трудов по отделу готовому. Иного способа я пока не вижу.

Однако же, если бы Вы согласились Ваш реферат об общине отнести (изменив немного заглавие) к отделу “Истор[ическая] геогр[афия] и этногр[афия]” (возможно, или нет), то так как этот отдел и теперь наиболее полон, ручаться за скорость легче.

Ваш же юридич[еский] отдел у меня в шкапу пока пуст.

Известите меня, как думаете.

Ваш

Н. Кондаков.